

GIMNAZIJA U LIVNU DO 1945. GODINE

Dr. Fahrudin KALENDER

Tragove prve realne gimnazije u Livnu možemo pratiti od sredine 19. stoljeća. Naime, godine 1855. katolici trgovci osnovali su jednu vrstu trgovačke škole, koju dr. fra Julijan Jelenić u svojoj studiji «Kultura i bosanski franjevci» naziva «Realka u Lijevnu». (1) To je bila i prva škola u Bosni koja je sadržavala elemente realne gimnazije. Uporedo sa ovom školom, za katoličku djecu u Livnu je djelovala i osnovna škola, koju su formirali franjevci. Da bi ostvarili svoju namjeru, trgovci su angažirali učitelja iz Imotskog Ivana Ljubenkova i s njim sklopili ugovor u kome je bila regulirana godišnja plaća učitelja, obaveza roditelja da mu se osiguraju stan i posluga, nastavni program, vrijeme trajanja školske godine i svakog radnog dana, prava na uvid u nastavni proces, obaveze roditelja da ispunjavaju odredbe koje bude donosio učitelj i upravitelj te još neka pitanja koja su se ticala obaveza roditelja i učitelja. Ovaj ugovor sačinjen je u dva primjerka, i to jedan za učitelja, a drugi za upravitelja škole. Ugovor su potpisali učitelj, upravitelj škole i još pet uglednih građana. (2)

Prostor za školu bio je u Huskića kuli, u naselju Fehra, a učitelju je nađen stan u kući braće Slipčevića. (3)

Ubrzo po osnivanju «realke», izbio je spor između trgovaca osnivača škole, učitelja Ljubenkova i franjevaca u Livnu. Suština spora

bila je u tome što franjevci nisu mogli vršiti uvid u nastavni proces škole, osim u nastavu katehizma. Povodom ovog spora, u Livno je putovao fojnički gvardijan fra Jako Baltić. (4)

Bilo je tvrdnji da se ubrzo poslije ovoga rasformirala škola i da se učitelj Ljubenkov vratio u Dalmaciju. Međutim, u Baltićevom izvještaju navedeno je da je škola nastavila sa radom, ali je tačka 5. ugovora promijenjena tako da su franjevci imali pravo nadzirati i druge predmete u školi, a ne samo katehizam. Baltić je izvijestio da osnovnu školu u Livnu pohađa 36 djece iz grada i okolnih sela, a da trgovačku školu (ovako je sada naziva) pohađa 11 učenika.

Nije tačno utvrđeno koliko je škola poslije ovoga radila. Dr. fra Julijan Jelenić pretpostavlja da, «po svojoj prilici, nije dulje iza godine dana, kad je rok sklopljenog ugovora istekao i lijevanjska realka prestala». (5)

Prema Đ. Pejanoviću, novi ugovor nije sklopan sa Ljubenkovicima, jer je on otišao iz Livna. Poslije njega nekoliko godina, u ovoj školi radio je Stipo Valetić, rodom iz Pleternice u Slavoniji. On je ovu školu uredio slično školama u Slavoniji i Hrvatskoj. Valetić je radio dvije školske godine (1856./57. i 1857./58.). «Poslije je otišao iz Livna, pa je škola prestala da radi». (5 a)

Po nastavnom programu koji je obrađivan u toku četverogodišnjeg školovanja, ruždije

su najviše sličile nižim realnim gimnazijama. U njima su učena dva strana jezika – arapski i turski, te «realni predmeti».

Izgradnju ruždije u Livnu finansirao je Mehmed-beg Firdus i ona je počela sa radom 1868. godine. Školom je od otvaranja rukovodio hafiz Osman-efendija, koji je na ovu dužnost došao iz Mostara. Poslije četiri godine rada, 1872. godine, školu je preuzeo i njom upravljao Salih ef. Čizmić, koji je u njoj ostao sve do okupacije, 1878. godine. Odmah po ulasku okupacionih trupa, Salih ef. Čizmić je uhapšen, krivo optužen i dva dana po pokupaciji strijeljan. (5 c)

AKCIJE NA OTVARANJU NIŽE GIMNAZIJE U LIVNU ZA VRIJEME AUSTROUGRASKE OKUPACIJE

Prva škola koju su osnovale okupacione vlasti u Livnu koja je imala karakter srednje bila je Trgovačka škola. Ona je osnovana 1886. godine, kad su ovakve škole otvorene još u Sarajevu, Bihaću i Bijeljini.

Ove škole desetak godina imale su samo tri razreda, a od školske 1896./97. godine prerasle su u četverorazredne. (6)

Nakon što je Trgovačka škola u Livnu djelovala dvadeset pet godina, na sjednici Općinskog vijeća Livno je podnačelnik Anto Tadić predložio da se u Livnu umjesto Trgovačke škole osnuje niža gimnazija, koja bi, prema njegovom mišljenju, bila korisnija žiteljima Livna. Gimnazija bi se mogla smjestiti u zgradu tadanje trgovačke škole, jer je ona bila vlasništvo Općine Livno. Interes za gimnaziju bio je i u susjednim mjestima, pa bi dosta djece iz tih mjesta došlo da se školuje u Livno, a smjestili bi se kod privatnih porodica, što bi pomoglo da te porodice ostvare izvjesnu zaradu.

Također, namještaj u trgovačkoj školi i učila mogli bi koristiti i đaci gimnazije. I kotarski predstojnik Mešeg smatrao je da je Livnu potrebna gimnazija, «jer je Livno, unatoč trgovačkoj školi, baš u trgovini i obrtu nazadovalo». (6 a)

Gradska općina nije odustajala od namjere da se u Livnu otvori niža gimnazija. Službene novine «Sarajevski list» obavijestile su javnost da je u Sarajevo došlo izaslanstvo grada Livna, u kome su bili načelnik Salih-aga Latifić,

podnačelnik Anto N. Tadić te gradski vijećnik Mijo A. Kaić, da ispred gradske općine zamole da se u Livnu podigne jedna srednja škola i da se pri izgradnji željezničke pruge Bugojno – Aržano uzme u obzir i Livno, kako bi se prikuljučilo na ovu željezničku prugu. Delegaciju je primio Barun Benko, koji je saslušao želje Livnjaka, a potom ih je primio i predstojnik g. Barun Pinter, kome su također podnijeli istu molbu. (7)

I «Hrvatski dnevnik» prenio je ovu informaciju u dva navrata, i to jednu u kojoj su čitaoci obavješteni da je livanjska delegacija na čelu sa Ivom Slipčevićem bila kod prestavnika Zemaljske vlade u Sarajevu, ponovivši zahtjev da se u Livnu otvori gimnazija ili realna gimnazija i da Livno dobije željeznički spoj na pruzi Livno – Aržano. (8)

U broju 63, od 16. III. 1912., «Hrvatski dnevnik» ispravio je i naveo da je deputaciju grada Livna predvodio g. h. Salih-aga Latifić i dva podnačelnika Ante N. Tadić i Sava P. Jovanović i građani Mahmut-aga Brkić i Mijo A. Kaić. (9)

Da bi se vlasti uvjerile u stvarnu potrebu otvaranja realne gimnazije u Livnu, izvršena su istraživanja u tri potpune gimnazije u Bosni i Hercegovini, u Sarajevu, Mostaru i Banjoj Luci, kako bi se ustanovilo koliko djece pohađa ove gimnazije a porijeklom su iz livanjskog kotara.

Prema podacima Velike realke Franje Josipa I. u Sarajevu, ovu školu pohađali su đaci iz grada i kotara Livno od 1901./2. do 1910./11. školske godine, i to 66 iz grada i 56 iz ostalih dijelova kotara, ukupno 122 učenika.

Prema iskazu Velike gimnazije u Sarajevu, pod rednim brojem 14 naveden je stipendist Bećir Balagić iz Livna sa godišnjom stipendijom od 500 kruna. (10)

Iz izvještaja Velike realke u Banjoj Luci, u istom period ovu školu pohađali su učenici iz grada i kotara Livno, i to: iz grada 19, a iz kotara 8, ukupno 27.

Iz spiska stipendista Velike realke u Banjoj Luci vidi se da je učenik VII. razreda Ante Katović primao stipendiju u iznosu od 300 kruna godišnje. (11)

U ovih 10 školskih godina ukupno je gimnaziju u Mostaru iz grada i kotara Livno pohađao 21 đak. Međutim, kao i u drugim

gimnazijama, ponavljaju se neka imena učenika iz godine u godinu, pa je mostarsku gimnaziju pohađalo samo osam đaka rođeno u Livnu i njegovom kotaru. Samo su roditelji trojice učenika (Bubalo, Dolić i Tadić) bili stalno nastanjeni u Livnu, dok nekoliko prezimena danas i ne postoje u Livnu i njegovoj općinskoj teritoriji. (12).

Tuzlansku Veliku gimnaziju u navedenom periodu nije pohađao niko iz grada, niti kotara Livno.

Inicijative da se u Livnu otvori realna gimnazija nisu ostale mrtvo slovo na papiru. Zemaljska vlada je još 1911. godine usvojila program otvaranja srednjih škola u Bosni i Hercegovini i utvrdila njegov redoslijed.

Tokom 1914./15. školske godine predviđeno je bilo da se otvori mala gimnazija u Livnu i već je bila uključena u osnovni proračun za ovu godinu. (13)

Pripremajući se za otvaranje gimnazije, općinske vlasti bile su odredile i zemljište za gradnju gimnazije. Zemljište je bilo u blizini osnovne škole, sa čim se, iz nekoliko razloga, nije složila Vlada. Prije svega, novoizgrađena gimnazija ometala bi rad osnovnoj školi, zaklanjala bi joj svijetlost, a i djeca bi jedna drugoj ometala nastavni proces. Stoga je Vlada, u maju 1914. godine, preporučila da se pronađe pogodnije zemljište za ovu instituciju. (14)

Vlasti u Livnu brzo su reagirale i raspisale oglas kojim su tražili zemljište za lokaciju gimnazije. Na oglas su se javili i ponudili zemljište Bećir-beg Teskeredžić, Osman-beg Gradašević, Mate Kaić i Jozo T. Kaić. Općinsko vijeće tražilo je da Vlada iz Sarajeva pošalje stručnjaka koji bi odabrao najpogodniju lokaciju. (15). I kotarski predstojnik Mešeg bio je saglasan da lokaciju odredi stručnjak iz Sarajeva. (16)

Uporedo sa traženjem odgovarajuće lokacije, obavljane su i pripreme za iznalaženje sredstava za izgradnju gimnazije. U prvom očitovanju Općinskog vijeća u Livnu, bilo je predviđeno da se za ove svrhe osigura 100.000 kruna. Na traženje Zemaljske vlade da se Općinsko vijeće ponovo očituje o toj odluci, Kotarski ured je zatražio to očitovanje, što je Općinsko vijeće i uradilo na sjednici od 18. maja 1914., kad je jednoglasno zaključilo «da će grad

doprinijeti za gradnju gimnazije 100.00 kruna, a ako bi trebalo zemljište kupiti, i to će snositi». Pretpostavljalo se da zemljište ne bi koštalo više od 10.000 kruna. (17)

U vezi sa namjerom da se otvori gimnazija u Livnu reagirao je i direktor Trgovačke škole Joco Jagodić, tvrdeći da će to samo povećati birokratiju te zatražio zaštitu Zemaljske vlade, kako ne bi bili ugroženi interesi Trgovačke škole. (18)

Izbijanje I. svjetskog rata u drugoj polovini 1914. godine prekinulo je svaki pokušaj otvaranja gimnazije i pravljena zgrade za njene potrebe. Ove aktivnosti bit će nastavljene po osnivanju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

OSNIVANJE I RAD GIMNAZIJE U LIVNU IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

Nisu sačuvani arhivski podaci o tome kako je i na koji način donesena odluka da se otvori mala realna gimnazija u Livnu. To je, pretpostavljam, bilo 1919. godine, jer to možemo zaključiti iz prvog sačuvanog zapisnika sa sjednice Nastavničkog zbora od 5. januara 1920. godine.

Naime, ovo je bila druga po redu sjednica i s pravom se može pretpostaviti da je prva sjednica održana krajem 1919. godine, kad je vjerovatno i donesena odluka o otvaranju gimnazije.

Sačuvani podaci sa ove sjednice i drugi spisi uz ovaj akt svjedoče da se novoosnovana gimnazija suočavala sa nizom problema, u prvom redu s prostorom. Gimnazija je pretendirala da svoj rad otpočne u zgradi Osnovne škole, dok bi se ta škola preselila u prostor tada već bivše trgovačke škole. Kako se može vidjeti iz spisa, Trgovačka škola je ukinuta, a umjesto nje, koja će se postepeno gasiti, otvorena je gimnazija.

Sa idejom da rad gimnazije odmah počne u prostorima osnovne škole nije se složio tadašnji njen upravitelj Ivan Katalinić. On je naveo da je prostor trgovačke škole neadekvatan za osnovnu školu, jer je bio u prizemlju izuzetno vlažan, a i zgrada je bila u neposrednoj blizini ulice kojom su se kretala različita vozila i koja su dizala prašinu sa neasfaltiranog puta. Katalinić se pribojavao teških posljedica za zdravlje djece

u slučaju prelaska u ovaj prostor, pa je zamolio nadležne i općinske vlasti i vlasti u Sarajevu da spriječe ovu namjeru.

Nastavnički kadar su početkom 1920. godine i najvjerovatnije od samog početka rada Gimnazije činili: Kosta Urumović, direktor, Žarko Vlaho, suplent, Katica Kaić i Mišić (ime nije navedeno), dok su vjeronauku predavali: Kosta Stanišić pravoslavnoj, fra Ignacije Mamić katoličkoj i h. Ejub Fehimović muslimanskoj djeci. (19)

Nastavnički zbor Gimnazije bio je, po naređenju Zemaljske vlade iz Sarajeva, formiran od nastavnika trgovačke škole. Bio je angažiran i učitelj Stjepan Malić, koji je radio na Trgovačkoj školi. On je u Gimnaziji predavao zemljopis u oba prva razreda i krasopis u oba razreda. On je ove predmete predavao od 16. februara do 13. marta 1920. godine, kad ga je, pred direktorom Gimnazije i direktorom Trgovačke škole, optužio Pavle Kujundžić za teški moralni prekršaj koji je učinio pred učenicima prvog razreda Gimnazije za vrijeme nastavnog sata. Direkcija Gimnazije razriješila ga je službe zbog toga prekršaja. Umjesto njega angažirana je Katica Kaić, koja je do tada radila u Narodnoj osnovnoj školi u Glamoču. (20)

Prema podacima iz Državnog kalendara, direktor Kosta Urumović predavao je srpski ili hrvatski jezik, francuski jezik, povijest, matematiku i kaligrafiju, sedmično 14 sati, dok je suplent Žarko Vlaho predavao srpski ili hrvatski jezik, matematiku, kaligrafiju i gimnastiku, 21 sat sedmično. Ostale predmete predavali su nastavnici Trgovačke škole. (21)

Nastavnici u Gimnaziji bili su obavezni očitovati se da ne pripadaju nikakvoj komunističkoj organizaciji, niti da šire ikakvu boljševičku propagandu, što su uradili u Livnu Kosta Urumović i Žarko Vlaho te podvornik Ivo Erceg. (22)

Livanjska niža gimnazija bila je među osam nižih gimnazija u Bosni i Hercegovini koje su radile od početka dvadesetih godina dvadesetog stoljeća.

Niže gimnazije, osim Livna, djelovale su i u Derventi, Prijedoru, Brčkom, Bijeljini, Foči, Gacku i Trebinju. U jednoj publikaciji navedeno je da je Gimnazija u Livnu osnovana 1920.

godine. (23).

Pred općinskim vlastima bio je veoma važan problem da se riješi pitanje smještaja gimnazije. Bilo je više varijanti za rješenje ovog problema. Prva varijanta bila je da se gradi nova zgrada za gimnaziju, koja će, prema predviđanjima na osnovu broja upisanih učenika u I. razred, kad škola bude imala četiri razreda, trebati 7-8 soba.

Prema drugom prijedlogu, gimnaziju je trebalo smjestiti u dosadašnju zgradu Trgovačke škole, s tim da joj se nadzida još jedan sprat. Treće rješenje bilo je da se gimnazija smjesti u prostorije Narodne osnovne škole u Livnu, čemu se vrlo oštro usprotivio direktor Osnovne škole, jer bi ova škola uskoro mogla primiti više 500 učenika, a i nastavu bi bilo veoma teško organizirati na tri mjesta, kako je bilo predlagano.

Oblasne vlasti iz Travnika bile su protiv svih prijedloga osim da se za gimnaziju gradi posebna zgrada. Protivili su se da se iseli osnovna škola iz svoje zgrade, jer ni to ne bi trajno riješilo problem prostora za gimnaziju. (24).

I vlasti iz Sarajeva decidirano su se odredile o ovom pitanju. «Moderno uređenje srednje škole zahtjeva dukčiju zgradu» u odnosu na sve prijedloge koji su do sada izneseni. «Stoga ne preostaje ništa drugo nego da se Općina na vrijeme pobrine i da počne sa gradnjom nove zgrade za gimnaziju». Vlasti su predviđale da se ovaj posao može okončati do početka školske 1922./23. godine. Inače, i Zemaljska vlada bila je mišljenja da se osnovna škola ostavi gdje i jest te je tražila hitno izjašnjenje kotarskih i općinskih vlasti u Livnu o ovom problemu. (25)

U maju 1921. godine putovao je u Livno nadzornik Đoko Kovačević na inspekcijski pregled gimnazije u Livno. S njim je putovao i građevinski nadsavjetnik Karlo Pažik kako bi pregledao zemljišta koja bi došla u obzir za izgradnju gimnazije te da se upozna sa građevinskim okolnostima u Livnu. Tom prilikom, pažljivo je obišao sva zemljišta koja su dolazila u obzir i kao najpodesnije ocijenio ono u blizini Sreske bolnice uz obalu rijeke Bistrice. On je za tu lokaciju uradio i idejni i izvedbeni projekt za gimnaziju i dostavio ih općinskim vlastima. Pri tome je pribavljena i saglasnost

Zdravstvenog odsjeka iz Sarajeva, koji se nije protivio urađenim projektima, jer se tada uveliko pripremalo izmještanje bolnice u više zgrada bivših kasarni.

Od tada više nije bilo upitno pitanje zemljišta za gimnaziju, a koliko se znalo ono je i bilo vlasništvo državnog erara. (26)

Idejni projekt predviđao je više od 30 prostorija za različite namjene: učionice za 60 đaka; učionice za 45-50 đaka; učionice za 35 đaka; učionice za vjeronauku, dvorane za fizički odgoj, kabinete za prorodne nauke, vježbaonice, zbornicu, direkciju, direktorov stan, kupaonicu za djecu itd. (27)

Uporedo sa pripremnim radnjama za izgradnju gimnazije, Općinsko vijeće je radilo i na privremenom osiguranju prostora za tekući rad Gimnazije. Na učestale dopise direkcije gimnazije sa Pokrajinskom upravom u Sarajevu reagirala je i gradska općina, koja je adaptirala dvije prostorije u srpskoj pravoslavnoj školi i tu uselila dva razreda gimnazije.

Poslano je obavještenje Pokrajinskoj upravi u Sarajevu da su otpočeli pripremi radovi na izgradnji gimnazije. Prvo je počeo rad na regulaciji rijeke Bistrice na dijelu gdje će se graditi gimnazija, a za daljnji tok izgradnje formiran je gimnazijski odbor. Sresko načelstvo je u međuvremenu tražilo građevinsku dozvolu za ovaj objekt. (28)

U toku priprema za početak gradnje dolazilo je do nesporazuma sa vlasnicima zemljišta u blizini gradilišta. To je otežavalo dovoz građevinskog materijala, bez obzira što je Župni ured iz Livna dodijelio dio groblja sv. Ive, u neposredoj blizini gradilišta. (29)

I u štampi su počele rasprave o lokaciji i gradnji gimnazije. Jedan anonimni pisac je u «Hrvatskoj slozi» opširno pisao o gradnji gimnazije u Livnu, podvukavši da smatra da je izbor lokacije pogrešan, kao i to da je preseljenje bolnice u kasarne, također, nepotrebno, pa je predložio da se gimnazija gradi na prostoru između škole sestara milosrdnica i Zgona, a da se u ispražnjenim kasarnama naprave stanovi. (30)

Osim sukoba interesa između bolnice i graditelja, počele su se javljati i početne teškoće u iznalaženju sredstava za izgradnju. Predsjednik

Općinskog vijeća Anto Meštrović obavijestio je prisutne članove da se za gradnju gimnazije pribavlja kreč, kamen i drugi građevinski materijal, ali već sad gimnazijski fond nema dovoljno sredstava. Stoga je trošen i sa drugih stavki proračuna. Da bi se osigurala sredstva za gradnju, predložio je da se uzme zajam u iznosu od 500.000 kruna od Zemaljske banke. Sa ovim prijedlogom složili su se prisutni vijećnici. (31)

Vlasti iz Sarajeva su upozoravali da Općinsko vijeće krajnje oprezno pristupi pripremanju za izgradnju, jer će to zahtijevati, prema predviđanjima, 4,500.000 kruna. Bili su izričito protiv stvaranja gimnazijskog fonda, a dali su još dosta konkretnih uputstava u vezi sa finasiranjem gradnje. (32)

Nastavljajući aktivnosti priprema na izgradnji gimnazije, Općinsko vijeće je cijelu zimu razgovaralo o tome, da bi, na sjednici 20. marta 1922. godine, bila donesena odluka da se digne zajam od 500.000 dinara, što je bilo znatno više od prije donesene odluke, koja je bila izražena u krunama. Općinsko vijeće požurivalo je da se odluka što prije donese, kako bi je, preko svoga poslanika, dostavili na konačno odobrenje u Beograd Upravi fondova.

Garanciju za podignuti zajam i njegovo vraćanje Općina je ponudila svoje nekretnine: Gradsku vijećnicu, općinski stan, mesare, zgrade Osnovne i Trgovačke škole, općinski hotel, vrtlarev stan, klaonicu, općinski voćni rasadnik, gradski vodovod i još neke objekte koji su bili u njenom vlasništvu.

U međuvremenu riješen je i problem zemljišta sa bolnicom, koja se definitivno trebala iseliti u bivše vojne kasarne. (33)

O daljnjoj sudbini izgradnje projektirane zgrade gimnazije te podizanje zajma i dinamici gradnje, nisu sačuvani arhivski dokumenti. Jedino se zna da u zgradu nikad nije uselila gimnazija, nego nova zdravstvena institucija, Dom zdravlja u Livnu. Ne zna se je li za to podizan kredit, jer Mustafa Mulalić u svojim sjećanjima nagovještava da je tu instituciju finansiralo Ministarstvo zdravlja Kraljevine SHS. (34).

Gimnazija je svoje prostorne probleme riješila u zgradi bivše Srpske osnovne škole i u Narodnoj osnovnoj školi u Livnu.

Nastavni proces u livanjskoj gimnaziji odvijao se po tadašnjim važećim nastavnim planovima. Prema jednim od njih, postojale su dvije vrste gimnazija: one u kojima su se učila oba klasična jezika nazivane su gimnazijama, a one u kojima se učio samo jedan klasični jezik nazivane su realnim.

Pokrajinska uprava u Sarajevu utvrdila je nastavni plan za gimnazije i realne gimnazije koji je sadržavao sljedeće predmete: vjeromauku, srpski ili hrvatski jezik, francuski jezik, latinski jezik, njemački jezik, grčki jezik, povijest, zemljopis, matematiku, prirodopis, hemiju, fiziku, higijenu, filozofiju, crtanje, kaligrafiju i pjevanje. (35 a)

Ovaj program, namijenjen realnim gimnazijama, realizirali su u Livnu u školskoj 1923./24. godini sljedeći nastavnici:

- direktor: Kosta Urumović,
- privremeni predmetni učitelj: Mehmedalija Džinić,
- učitelj vještina: Evgenij Gvozdev,
- učiteljica više narodne škole: Katica Kaić,
- učitelj Narodne osnovne škole: Dimitrije Zagorac. (35)

U prvom sačuvanom izvještaju Gimnazije u Livnu, a koji se odnosio na prvo polugodište školske 1923./24. godine, opširno je opisana III. sjednica učiteljskog zbora na kojoj je podnesen izvještaj o uspjehu učenika u I. polugodištu naznačene školske godine. Nakon što su saslušali izvještaj o službenim okružnicama, iscrpno su obaviješteni o učenju i vladanju učenika. Što se tiče discipline, bilo je, moglo bi se reći i previše, teških prekršaja učenika u sva četiri razreda. Povrede discipline kretale su se od neredovnog pohađanja crkvenih obreda, preko zalazaka u kafane i igranja karata u njima, pa do kasnih izlazaka i prisustvovanja manifestacijama koje nisu bile za učenike njihova uzrasta.

Neki učenici pravili su izgrede u školi za vrijeme nastave. Svi koji su činili prekršaje redovno su saslušavani i kažnjavani, najčešće karcerom (teže i lakše kazne školskog zatvora) i smanjivanjem ocjena iz vladanja. Direktor i nastavno osoblje nastojali su otklanjati nedostatke u saradnji sa roditeljima, što je

češće donosilo korisne rezultate. Na saradnju porodice i škole ukazale su i vlasti iz Sarajeva, preporučujući: «Razredne starješine neka izvijeste roditelje preko đачkih knjižica na potpis o kaznama».

Ocjene iz vladanja u sva četiri razreda bile su sljedeće: 144 je bilo vrlo dobrih, 35 dobrih, a ocjenu „prilično“ dobilo je 15 učenika. Loše vladanje je imalo šest učenika. Vladanje u cijeloj Gimnaziji ocijenjeno je između vrlo dobrog i dobrog.

Uspjeh učenika u učenju u istom periodu bio je takav da su 122 učenika imalo pozitivne ocjene iz svih predmeta, dok je nedovoljne ocjene iz jednog predmeta imalo 19 učenika, a 29 iz više predmeta. Niko nije ostao neocijenjen. Napredak cijele Gimnazije ocijenjen je sa dovoljnim uspjehom.

Direkcija Gimnazije predložila je da se iz daljnjeg nastavnog procesa udalji pet učenika zbog nesposobnosti i krajnjeg nemara, zbog čega su imali negativne ocjene iz više predmeta.

Nastavno osoblje Gimnazije bilo je mahom nekvalificirano. Koncem I. tromjesečja premješten je sa ovog zavoda nastavnik crtanja u Gimnaziju u Prijedoru, a na njegovo mjesto došao je Evgenije Gvozdev, koji je predavao crtanje i krasopis. Isto tako, koncem I. tromjesečja otišao je i honorarni nastavnik pjevanja Josip Fulgozi, koga je, također honorarno, zamijenio Mustafa Mulalić, komesar Gradske općine u Livnu.

Direktor gimnazije Kosta Urumović predavao je u različitim razredima srpski ili hrvatski jezik, povijest, njemački i francuski jezik; ukupno 20 sati sedmično.

Mehmedalija Džinić predavao je zemljopis i prirodopis u svim razredima, sa ukupno 21 satom sedmično. Dimitrije Zagorac predavao je matematiku i fiziku u svim razredima gdje su ti predmeti zastupljeni – ukupno 25 nastavnih sati sedmično. Katica Lučić predavala je srpski ili hrvatski jezik u II., III. i IV. razredu i francuski jezik u III. razredu. Ukupno je imala 20 sati sedmično. Evgenije Gvozdev predavao je crtanje u svim razredima i krasopis u I. i II. Razredu; ukupno 20 sati sedmično. Vjeroučitelji Kosta Stanišić, dr. fra Srećko Perić i Ejub ef. Fehimović predavali su vjeronauku pravoslavnoj, katoličkoj i muslimanskoj djeci; svaki po dva sata u sva

četiri razreda u toku sedmice. Mustafa Mulalić predavao je pjevanje u svakom razredu po dva sata sedmično; ukupno osam sati sedmično. Učitelj Miloš Perić predavao je gimnastiku, a higijenu je predavao dr. Dušan Mitrović, kotarski liječnik.

Što se tiče pregleda uspjeha učenika po razredima, moguće je uočiti i uspjeh svakog razreda iz pojedinih predmeta. Uspjeh I.a razreda u svim predmetima zbirno bio je dovoljan, I.b razreda bio je dobar, II. razreda dovoljan, III. razreda dobar i IV. razreda dovoljan. (36)

Na kraju školske 1923./24. godine stanje kadra nije se bitnije promijenilo. Jedina prinova bila je nastavnica Vera Pjentko, koja je postavljena za stalnu honorarnu nastavnicu francuskog jezika. Ona je počela predavati ovaj jezik 16. IV. 1924. godine. U toku školske godine umrla je honorarna nastavnica francuskog jezika Vera Meržanova.

Ostali nastavnici bili su isti kao i na kraju prvog polugodišta, odnosno II. tromjesječja. Deset nastavnika svrstano je u rubriku: Srbi, Hrvati i Slovenci, dok su dva bila ruske nacionalnosti.

Na kraju ove školske godine (1923./24.) polagan je i niži tečajni ispit, kasnije nazivan mala matura. Za polaganje nižeg tečajnog ispita prijavilo se 15 učenika, od čega 10 muških i pet ženskih. Odličnim uspjehom položile su tri učenice, a tri učenika su položili sa vrlo dobrim uspjehom. Dobrim uspjehom položilo je sedam učenika; pet muških i dvije djevojčice. Samo jedan učenik je odbijen od ispita. Uspjeh je dat za 14 učenika koji su polagali ispit, dok jedan učenik nedostaje iz nepoznatih razloga, jer je bilo 15 prijavljenih.

Statistički podaci o učenicima

Na početku školske godine bilo je 179 učenika u sva četiri razreda. Tokom godine u školu je došlo devet učenika, tako da je bilo upisano svega 188 učenika. Tokom godine, iz raznih razloga, otišlo je iz škole 26 učenika, tako da je do kraja školske godine ostalo 162 učenika.

Starosna struktura učenika bila je: 20 učenika imalo je 11 godina ili 12,27%, 12 godina

imalo je 27 učenika ili 16,56%, 13 godina imao je 21 učenik ili 12,88%, 14 godina imalo je 30 đaka ili 18,40%, 15 godina imalo je 28 učenika ili 17,18%, 16 godina imalo je 23 učenika ili 14,11%, sa 17 godina bila su četiri učenika ili 0,25%, 18 godina imalo je osam učenika ili 0,49%, dok je i sa 19 godina bilo dvoje učenika ili 0,12%.

Starosna struktura učenika bila je neprimjerena pojedinim razredima. S obzirom da je polazak u osnovnu školu bio obavezan od sedam godina, najveći broj učenika u završnom, IV. razredu trebao bi imati 15 godina. Međutim, znatan broj učenika imao je 16 i više od 16 godina (65 ili 39,87%), a dva su imala čak 19 godina.

Roditelji

Najveći postotak učenika dolazio je iz trgovačkih porodica, potom iz zanatskih, a ostali su iz porodica činovničkih, svećeničkih i drugih zanimanja. Iz prve dvije kategorije bilo je ukupno 70 učenika ili 42,94%.

Samo još iz reda služitelja (12,26%) i porodica drugih zanimanja (11,04%) postotak polaznika Gimnazije prelazilo je preko 10%, dok su đaci čiji su roditelji bili drugih zanimanja bili ispod 10% upisane populacije. Zanimljiv je podatak da su djeca iz Gimnazije bila treća po rangju iz reda služitelja, kategorije koja je uvijek nisko kotirala u socijalnoj strukturi gotovo svih sredina.

Osim dvoje, učenici su bili pripadnici Kraljevine SHS. Dvojica učenika bili su iz drugih država, ali nije navedeno iz kojih.

Sastav učenika po vjeroispovijesti bio je ovakav: pravoslavci 61 ili 37,42%, rimokatolici 72 ili 44,17%, muslimani 27 ili 16,56% i mojsijevci 3 ili 0,18%.

Učenici prema uspjehu

Od ukupno 131 učenika koji su završili školu, 16 je bilo odličnih, 28 vrlo dobrih, a 87 dobrih. Razredni ispit polagalo je 27 učenika, dok je pet učenika ponavljalo razred. Niko nije izgubio pravo na školovanje. Opći uspjeh cjelokupne škole je dobar, jer je procent prolaznosti iznad

80%. Nešto malo preko 16% moralo je polagati popravne ispite, dok ih je svega 3,06% ponavljalo razred.

Opće stanje zdravlja bilo je dosta dobro. Tokom školske godine bolovala su 82 učenika, najviše od morbila, bronhitisa i drugih bolesti. (37) Što se tiče teškoća, one su se i dalje osjećale u nedostatku prostora. Već petu godinu škola je radila u dvije zgrade, pa je direktor predlagao da se Gimnazija preseli u zgradu Osnovne škole, a da ona nastavu izvodi u dvije zgrade. (38)

Ministarstvo prosvjete Kraljevine SHS poslalo je, 18. augusta 1924. godine, Odjeljenju Ministarstva prosvjete za BiH u Sarajevu obavijest da je, odlukom ministra prosvjete SN br. 17497 od 11. augusta, odobreno otvaranje petog razreda gimnazije u Livnu. (39)

Tako je livanjska gimnazija od školske 1924./25. godine počela prerastati u potpunu gimnaziju. Prema Đ. Pejanoviću, do školske 1924./25. godine zvala se Niža gimnazija, a od tada nosila je naziv Nepotpuna realna gimnazija. «Poslije te godine počeli su se otvarati i pojedini viši razredi, pa je 1928./29. godine imala 7 razreda.» (40)

Škola je bila aktivna i u školskoj 1924/25. godini. Sredinom novembra Niža gimnazija iz Livna poslala je izvještaj Ministarstvu prosvjete, Odjeljenju za Bosnu i Hercegovinu, a ono prosljedilo odgovarajućem ministarstvu u Beograd, Odjeljenju za srednju nastavu, u kome se navodi da je na drugoj vanrednoj sjednici Nastavničkog savjeta, koja je održana 31. oktobra, učenik Ivica Vujasić isključen iz svih srednjih škola u Kraljevini zbog vrijeđanja i nepoštivanja najviših predstavnika Kraljevine i zbog vjerske i plemenske netrepeljivosti prema svojim drugovima.

U dopisu se spominje i molba majke kažnjenog učenika Dragutina Kajića, koji je bio isključen na jednu godinu iz livanjske gimnazije, te učenik Nikola Blažević, koji je kažnjen sa četiri sata zatvora. Ministarstvo prosvjete, Odjeljenje za BiH, tražilo je od Ministarstva u Beogradu da potvrdi sve tri kazne. (40 a)

Prema navodima Đ. Pejanovića, godine 1921./22. imala je Gimnazija 10 nastavnika i 187 učenika/ca, a školske 1927./28. godine sedam nastavnika i 224 učenika/ce. (41).

Školske 1927./28. godine unekoliko je izmijenjen sastav nastavnog osoblja. I dalje je na čelu škole, odnosno njen direktor, bio Kosta Urumović, dok su ostalo nastavno osoblje činili:

- suplent Stevan Mijatović, učitelji građanske škole:
- Katica Lucić,
- Dimitrije Zagorac,
- kontrakt (ugovorni) suplent Jakov Jakovljević, kontrakt dnevničari:
- Lav Demjanovski,
- Sergije Esipov, stalni honorarni učitelj:
- Sergije Laas, predmetni učitelj:
- Stjepan Kordić. (41 a).

Nešto više svjetla u proces postepenog gašenja Gimnazije u Livnu krajem dvadesetih godina unose dvije molbe đaka ove škole za stipendije Glavnom odboru «Gajreta» u Sarajevu. Naime, Salih Čefo iz Livna, koji je završio IV. razred Gimnazije u Livnu, tražio je stipendiju kako bi nastavio školovanje na I. gimnaziji u Sarajevu. On, između ostalog, navodi. »Financijskim zakonom reducirane su mnoge gimnazije, među kojima je i Gimnazija u Livnu i tako je đacima za V. razred onemogućeno školovanje u Livnu«. Molba je predata 5. VIII. 1927. godine, što znači da od školske 1927./28. godine nije više bilo petog razreda. (41 b)

Drugu molbu podnio je đak VII. razreda livanjske gimnazije Muharem Borić. On je, 1. augusta 1927. godine, zamolio Glavni odbor «Gajreta» za stipendiju kao bi nastavio VIII. razred u jednoj od potpunih gimnazija u Bosni i Hercegovini, «budući da je ovdašnja gimnazija reducirana i tako nama sedmoškolcima onemogućeno pohađanje osmog razreda u ovdašnjoj gimnaziji...» Ova molba pokazuje da u Livnu nije bilo potpune gimnazije, kako smo to naprijed predviđali, nego samo sedam razreda. (41 c)

Livanjska gimnazija bila je aktivna i školske 1928./29., godine, što se može vidjeti iz napisa u Jugoslovenskom listu.

Naime, u aprilu 1929. godine upriličen je koncert livanjske gimnazije u prostorijama «Dinare» u Livnu. Koncert je održan u korist siromašnih učenika gimnazije i bio je vrlo

uspješan. Koncertu je prisustvovao cjelokupni nastavni zbor. (42)

Dva razloga se navode kao povod vlastima da ukinu realne gimnazije u više mjesta Kraljevine SHS, pa i one u Livnu. Jedan od razloga bio je nedostatak kvalificiranog kadra, a drugi je nedostatak dovoljnog broja učenika. Kako je ranije navedeno, u Gimnaziji u Livnu 1927./28. školske godine bila su 224 učenika, što se približavalo standardu od po 30 učenika u svakom razredu. Po našem mišljenju, Gimnazija u Livnu ukinuta je zbog nedostatka kvalificiranog kadra, a tome se može pridodati i teška materijalna situacija izazvana privrednom recesijom tih godina.

Nastavnički kadar Gimnazije bio je također oskudan. Rijetko su se pojavljivali profesori sa akademskim obrazovanjem, dok je većina nastavnika bila sa srednjom školom. (43)

Krajem 1928. godine Gimnazija u Livnu imala je samo šest razreda. (43 a)

Ukazom njegovog veličanstva Kralja od 24. augusta 1929. godine, SN br. 30.751, «rešeno je da se zatvore ove niže gimnazije», među kojima je, među 29 u cijeloj Kraljevini, bila i livanjska niža gimnazija.

Odlukom ministra za prosvjetu, u Livnu je otvorena Građanska škola trgovačkog smjera.

Zgradu za ovu školu dužna je bila osigurati Općina Livno i brinuti se o njenom održavanju.

Pejanović u svojoj studiji, bez pozivanja na izvor, navodi da je umjesto ukinute Gimnazije, odmah otvorena Mješovita građanska škola, a koja je tek od 1936. godine imala karakter građanske škole trgovačkog smjera. Prema Pejanoviću, radila je sve do rata 1941. godine. (44) Pejanović nije rekonstruirao ponovno otvaranje Gimnazije u Livnu.

Od samog ukidanja Gimnazije u Livnu 1929. godine, nisu prestajale inicijative da se ponovo otvori, ali je to odgađano za bolja vremena, kako se navodi u jednom novinskom napisu iz 1934. godine. (45)

Od 1938. godine intenzivirane su inicijative da se u Livnu ponovo otvori Gimnazija. U podužem članku u Jugoslovenskom listu, navodi se da Livno ima više od 5.000 stanovnika, pa je, po novoj razdiobi općina, pripalo gradskom

području i bilo je najveće mjesto u zapadnoj Bosni. Grad je posjedovao sve što se u to vrijeme smatralo da treba imati moderan grad: električno osvjetljenje, vodovod, lijepe hotele, bolnicu, građansku školu trgovačkog smjera. Ovaj tekstopisac navodi da je Livno imalo šest godišta velike gimnazije, ali da je nedavno ukinuta. On se, vjerovatno izražavajući stajališta većine građana Livna, založio da se u ovom gradu ponovo otvori Gimnazija, jer «ovom području gravitira cijela zapadna Bosna, u kojoj nema velike gimnazije. Naveo je primjer Sinja, koji je duplo manji grad od Livna, a u njemu je postojala franjevačka i državna gimnazija. (46)

Inicijativa je još jedanput energično pokrenuta prilikom prve posjete bana Hrvatske banovine dr. Subašića Livnu. Osim ostalih potreba, građani Livna tražili su od bana da podrži njihovo nastojanje da se u Livnu ponovo otvori gimnazija. Ban je tu inicijativu podržao i Gimnazija će, njegovom zaslugom, biti otvorena u školskoj 1940./41. Ovoga puta formiran je i Akcioni odbor za gimnaziju, koji je komunicirao sa Zagrebom, a posebno sa tadašnjim ministrom finansija dr. Šutejom, koji je bio prvi izabrani zastupnik livanjskog kraja u Banovini Hrvatskoj. Dr. Šutej i dr. Krnjevića obavijestili su Akcioni odbor da je otvaranje Gimnazije u Livnu gotova stvar, pa se moglo računati da će 71 upisani učenik u I. razred Građanske škole preći u Gimnaziju. Inače, ukinuta Gimnazija u Livnu 1929. godine prešla je u Sinj. (47)

Jugoslovenski list javio je 30. oktobra da je otvorena gimnazija u Livnu. Tih dana su nastavnici Građanske škole održali prijemne ispite, ali škola nije bila otpočela sa radom, jer nije bio kompletiran nastavni kadar, niti je bio došao u Livno. (48).

Sjećajući se tih dana, Urfet Vejzagić iz Žabljaka navodi da je škola otpočela s radom potkraj 1940. godine i da je prvi razred okončan u ljeto 1941. godine. Gimnazija je radila i 1941./42. školske godine, i to do aprila 1942. godine, kad je, zbog rata, prestala sa radom i više nije radila do kraja 1945. godine.

Nastavni kadar bio je sastavljen uglavnom od nastavnika Građanske škole. Prve godine direktor je bio izvjesni Nikolić, koji je, zajedno sa ženom, krajem školske 1940./41. godine, otišao

iz Livna i tako spasio život sebi i porodici pred najezdom ustaša.

Vežzagić se prisjeća da su, osim bračnog para Nikolić, u Gimnaziji radili i Lav Damjanovski, koji je bio nastavnik na Gimnaziji i 1928. godine, zatim Katica Lučić, koja je predavala u Gimnaziji od sredine dvadesetih godina, hrvatski jezik predavao je Šavor, koga su đaci zvali «novi», jer je on bio novi nastavnik koji je došao u Livno. Nastavu je obavljao i izvjesni Jurjević, koji je, pored ovoga, obavljao i službu tabornika u Livnu.

Vjeronauku je muslimanskoj djeci predavao Ćazim ef. Hadžimejlić, dok se ostalih nastavnika nije mogao prisjetiti. Vjeronauku su imala i djeca pravoslavne i katoličke vjeroispovijesti, ali se Urfet nije mogao sjetiti imena svećenika koji su to predavali. Napomenuo je da su pravoslavna djeca vjeronauku imala samo u prvoj godini djelovanja Gimnazije. Inače, Vežzagić je završio oba razreda ove škole. (49)

Ratna šteta na školi prijavljena je 1945. godine kao šteta na Građanskoj školi. Bila je državno vlasništvo, imala dva sprata i bila je znatno oštećena. Imala je četiri prostrane učionice, stan za upravitelja, zbornicu i kancelariju. Ostali su samo goli zidovi. Propala je i knjižnica za nastavnike i čak te sveukupna arhiva škole. Netragom su nestale stvari iz školskih kabineta, a školski i nastavnički namještaj bio je potpuno uništen. Po cjenama između dva svjetska rata, šteta se procjenjivala na 400.000 dinara, a prouzrokovale su je njemačke okupacione snage.

Za dovođenje zgrade u prvobitno stanje bio je potreban specijalni kamen, cigla, crijep, cement, kreč, gvožđe, staklo i drvena građa. Procijenjeno je da bi se zgrada mogla obnoviti za 60 radnih dana. (50)

Izvori:

1. Dr. fra Julijan Jelenić: *Kultura i bosanski franjevci*, II. svezak (1780.-1878.). Sarajevo, 1915. str. 349.
2. Isto, str. 350.
3. Stipo Marković: *Hrvatske katoličke škole i učitelji u Livnu za turske uprave, Prilog povijesti školstva u Bosni i Hercegovini, izdano o stogodišnjici prvih učitelja u Livnu*, Mostar, 1923. godine, str.16.
4. Kao napomena pod 1, str. 353 .
5. Isto, str. 355 .
- 5a. Đorđe Pejanović: *Srednje i stručne škole u Bosni i Hercegovini od početka do 1941. godine*, Sarajevo, 1953. godine, str. 38.
- 5b. Dr. Ismet Bušatlić: *Prilog povijesti livanjskih medresa. Takvim za 1423/1424. h.g., str. 179.-180.; Salname-i Vilayet-i Bosna za 1875. i 1876. godinu*
6. Mitar Papić: *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske okupacije*, Sarajevo, 1972, str. 132. i 133.
- 6a. ABH, ZVS, šifra 71.-21./3
7. *Sarajevski list*, god. XXXV, br. 59. 1. III. 1912. god., str. 3.
8. *Hrvatski dnevnik*, god. VII., br. 61, 14. III. 1912, str. 2 .
9. Isto, god. VII., br. 63. 16. III. 1912., str. 2 .
10. ABH, ZVS, br. 12.698/12 i ABH ZVS, god. 1912, kutija 209. Šifra 68- 31/140.
11. ABH, ZVS, god. 1912, kutija 209, šifra 68-32/28
12. ABH, ZVS br. 167 99/1912.
13. *Sarajevski list*, god. XXXVI, br. 79, 21. IV. 1914., str. 1.
14. ABH, ZVS, šifra 71- 21/3.
15. ABH, ZVS, br. 163.463 /14, šifra 71-21/3.
16. ABH, ZVS, šifra 71-21/3 .
17. ABH, ZVS. Br. 232017/14. Šifra 71- 21/3 .
18. Kao napomena pod 6-a .
19. ABH, PUS o.p. Šifra 47/112. Zapisnik II sjednice nastavničkog zbora niže gimnazije u Livnu od 5. I 1920. godine.
20. ABH, ZV prez 2364/20 .
21. Državni kalendar Kraljevine SHS za god. 1921. 1922. Beograd, 1921. Str. 266 .
22. ABH, ZVS prez 3236/21.
23. ABH, PUS. o. p. šifra 67/13. Pokrajinska uprava-Ferijalnom savezu u Beogradu i Jubilarni zbornik života i rada SHS 1. XII 1918- 1928. godine. I deo. Izdanje matice živih i mrtvih SHS. Beograd, 1928, str. 402 .
24. ABH, PUS o-p- Šifra 47 /112 .
25. Isto.
26. Isto. Kotarskom uredu u Livnu.
27. Isto. Izvadak iz sjedničkog zapisnika od 23. septembra 1921. godine sa izvještajem projektanta.
28. Isto. Prostorije za nižu gimnaziju .
29. Isto. Proširenje sreske bolnice u Livnu i Gradnja gimnazije u Livnu.

30. Gradnja nove gimnazije u Livnu. «Hrvatska sloga» Novine Hrvatske težačke stranke. God. III, br. 244, Sarajevo 10. studenog 192. Sre.2 .
31. ABH. PUS .o .p. Šifra 47 /112. Izvadak iz sjedničkog zapisnika od 10. oktobra 1921. godine.
32. Isto.
33. Isto. Zajam za gradnju gimnazije.
34. Arhiv Gazihusrevbegove biblioteke. Sjećanje Mustafe Mulalića.
35. Državni kalendar Kraljevine SHS za 1924. godinu, koja je prestupna. Beograd, 1923. godine. Str. 538
- 35-a Mitar Papić: Školstvo u Bosni i Hercegovini 1918 – 194. Str. 94- 95.
36. ABH. Ministarstvo prosvjete. Odjeljenje za BiH br. 3510/1924. godinu .
37. ABH. Ministarstvo prosvjete. Odjeljenje za BiH. Br. 1327/1924. Kutija 13 .
38. ABH. .Ministarstvo prosvjete. Odjeljenje za BiH br. 8985/24.
39. ABH. Ministarstvo prosvjete. Odjeljenje za BiH br. 13435 /1924. Kutija 13.
40. Prosvjetni glasnik. Službeni organ Ministarstva prosvete. God XLV, 9, str. 801, septembar 1929. godine. Prosvetni glasnik. Službeni organ Ministarstva prosvete. Br. 11, novembar 1929. godine. God. XLV, str.969. i Kao napomena pod 5- a. Str. 235 .
41. Isto, str. 236 .
- 41- a. Narodno jedinstvo. Zvanični kalendar (svih šest oblasti Bosne i Hercegovine) za prostu 1929. Godina prva. Sarajevo, 1928., str. 228.
- 41- b. ABH. Fond Prosvjetno kulturnog društva «Gajret». Dok. 1147/28.
- 41- c. Isto, dokumenat br. 1146/27.
42. T. : Uspio gimnazijski koncert u Livnu. Jugoslovenski list. God. XII, br. 90. 18.IV 1929., str. 2.
43. ABH. Ministarstvo prosvjete. Odjeljenje za BiH., br. 14 622/24 .
- 43- a Narodno jedinstvo. Zvanični kalendar za prostu 1929. godinu. God. I. , Sarajevo, 1928.
44. Kao napomena pod 5- a. ,str. 257.
45. Kroz naše krajeve. Jugoslovenska pošta, God V (1934), br.1586., 18. VIII 1934. godine, str. 3.
46. Potreba gimnazije u Livnu. Jugoslovenski list. God. XXI, br.22 ,
47. Livno. Najavljeno otvaranje gimnazije. Jugoslovenski list. God. XXIII br. 221, 18. XI 1940.
48. Realna gimnazija otpočela s radom. Jugoslovenski list, god. XXIII, br. 357.,30 X 1940. godine.
49. Kazivanje Urfeta Vežagića autoru.
50. ABH. Zemaljska komisija za ratne štete na školama sreza Livno. Ministarstvo prosvjete NRBiH 1945. Dok. 225 /45. Kutija 14.

Summary

THE LIVNO GRAMMAR SCHOOL

Dr. Fahrudin Kalender

During a 90-year period, between 1855 and 1945, the Livno Grammar School has been reopened three times - from 1920 to 1929, from 1855 to 1857 and then from 1940 to 1942. Once almost all preparations for the school opening were made (in 1914), but the outbreak of the World War I postponed the plans.

Thus Livno had misfortune with this School, whose destiny was often determined by frequent crisis that plagued this area for centuries. Opening grammar schools, which were always considered the best and most promising type of high schools, was always beset with difficulties caused by frequent wars and economic difficulties, reflecting on the financial status of these schools.

Special difficulty was the lack of qualified teachers, a problem constantly present, both in terms of their quantity and quality, so often unqualified teachers had to be hired. In the period between the two World Wars the School hired a large number of Russian teachers, which fled Russia after the October Revolution.

Poor economic situation also influenced the number of pupils enrolled. Many children could not attend due to poverty, especially between the two World Wars. Often local population, mostly farmers, was simply not interested in sending their children to schools.

Regardless of these problems, the Livno political leaders of this period should be commended for their successful efforts to open the school even in the face of all these difficulties.

موجز**المدرسة الثانوية في ليفنو حتى عام 1945**

د. فخر الدين كالندر

شهدت المدرسة الثانوية في ليفنو خلال 90 عاما من حياتها الافتتاح ثلاث مرات وذلك في الفترة من عام 1855 إلى عام 1945. كان افتتاحها مرة واحدة لأعوام دراسية سبعة (1920-1929)، ومرتين لعامين دراسيين (1855-1857) و (1940-1942). وفي عام 1914 اتخذت كافة الاستعدادات لفتح المدرسة الثانوية ولكن افتتاحها تعطل بسبب الحرب العالمية الأولى. ويمكن القول أن ليفنو لم يحالفها الحظ بشأن هذه المدرسة بسبب الأزمات التي عصفت بهذه المنطقة مدة تزيد على مائة سنة. إن افتتاح المدارس الثانوية التي كانت تعتبر أفضل أنواع المدارس وأكثرها تبشيرا بالمستقبل الزاهر، كان محفوا بالكثير من المصاعب الناجمة عن الحروب الكثيرة والظروف المادية المعقدة التي كانت تؤثر في الحالة الاقتصادية لمثل تلك المدارس. ومن أهم تلك المصاعب كانت الندرة الدائمة في الكوادر سواء من حيث العدد أو من حيث المؤهل العلمي، مما كان يضطر القائمين عليها إلى تشغيل مدرسين غير مؤهلين. وفي الفترة بين الحربين العلميتين عمل في المدرسة الثانوية في ليفنو عدد كبير من المدرسين الروس الذين هاجروا من روسيا بعد ثورة أكتوبر. كما أثر سوء الأحوال الاقتصادية في انخفاض معدلات النجاح في تلك المدرسة، حيث لم يتمكن الكثيرون من التلاميذ الدراسة فيها بسبب الفقر والعوز، لاسيما في الفترة بين الحربين العالميتين، حتى أنه في بعض الأحيان انعدم الاهتمام بهذه المدرسة خاصة عند المزارعين.

ولكن وبالرغم من كل المصاعب، فلا بد من منح شهادة التقدير للسلطات السياسية آنذاك في ليفنو التي بذلت كل ما في وسعها - رغم صعوبة الظروف - لفتح تلك المدرسة الثانوية، والتي لم يكن إغلاقها بسبب تقصير منهم، بل كان بسبب الظروف التي لم يكن لأهل مدينة ليفنو أي تأثير فيها.